

העימות עם חזבאללה, העימות עם חמאס ומה שביניהם

מרק הלר

מבט ראשון נראה כי יש זיקה הדוקה בין המשבר בגבולה הצפוני של ישראל ובין ההסלמה באלומות הישראלית-פלסטינית. בשני המקרים הניצוץ שהצית את האש היה הריגתם של חיילים ישראלים אחדים וחטיפתם של אחרים על ידי גורמים אסלאמיסטים שאינם מדינה (חמאס, חזבאללה), הנתמכים על ידי סוריה ואיראן, שהסתננו אל מעבר לגבולות הבינלאומיים המוכרים מתוך שטחים שמהם נסוגה ישראל באופן חד-צדדי. בשני המקרים קדם או נלווה אל ההתקפות/חטיפות שיגור של רקטות על שטח ישראל (קסאמים מעזה, קטיושות מלבנון). בשני המקרים עוררו ההתקפות/חטיפות תגובות צבאיות ישראליות בקנה מידה גדול, שכוונתן היתה לא רק להבטיח שחרור של החיילים החטופים ללא כל ויתורים בתמורה, אלא גם להביא לשינוי יסודי במציאות הפוליטית לאורך הגבולות האמורים ומעבר להם. לבסוף, פעולתו של כל גורם – שאינו מדינה – יצרה תהודה חיובית בקרב הגורם האחר (והציבור שלו). לאמיתו של דבר, מקצת ההסברים/הצידוקים של פעולת חזבאללה יוחסו לתמיכה בעניין הפלסטיני וציינו במפורש את הכללת האסירים הפלסטינים בכל עסקת חליפין העשויה לצאת לפועל כדי להבטיח את שחרור החיילים הישראלים השביים.

קווי דמיון אלה מסבירים במידת מה את התגובות האזוריות והבינלאומיות לשני המקרים. הממשלות במדינות החשובות

בעולם הערבי, למעט ממשלת סוריה, הביעו בגילוי-לב חששות לגבי הרפתקנותם של "שחקנים" שאינם מדינה, המשתלטים על סדרי יום לאומיים ומתיימרים לקבל החלטות על מלחמה ושלוש. בזירה הבינלאומית קיימת סובלנות משמעותית, אם לא ממש אישור, להסלמה הצבאית הישראלית.

עם זאת, בבחינה מעמיקה יותר נשחקת הזיקה בין שני המקרים. ההבדל הראשון נעוץ בזהותם של המבצעים. אם חזבאללה נראה כגוף ממושמע מאוד ועשוי מקשה אחת, חמאס מראה סימנים של גיבוש ארגוני רופף יותר. אין זהות ודאית של הפלסטינים שהציתו את המשבר בחזית עזה בהתקפה בכרם שלום. הודעות ראשוניות בעקבות חטיפתו של גלעד שליט הצביעו על שלוש קבוצות שהשתתפו בפעולה: "הזרוע הצבאית" של חמאס (גדודי עיז א-דין אל-קסאם), ועדת ההתנגדות העממית וישות בלתי ידועה עד כה המתקראת "צבא האסלאם". יהא הרכבה של היחידה המבצעית אשר יהיה, אי-הוודאות המשמעותית יותר נוגעת לכפיפות אל "הזרוע הפוליטית" של חמאס, ומידת התיאום איתה, שכן היא עצמה מורכבת משני ענפים: "פנים", שהשתלט בעקבות הבחירות למועצה המחוקקת בינואר על הממשלה של הרשות הפלסטינית; ו"חוץ" – הלשכה הפוליטית, השוכנת בדמשק ובראשה עומדים ח'אלד משעל וסגנו מוסא אבו מרזוק. התגובה הראשונית, המבולבלת משהו, של הנהגת

ענף "פנים" – ראש הממשלה אסמעיל הנייה ואף שר החוץ מחמוד א-זהאר, הידוע כ"לוחמני" – לחטיפה מצביעה על אפשרות שהפעולה בוצעה ללא אישור ואף ללא ידיעתם המוקדמת. לעומת זאת, ההנהגה היושבת בדמשק הביעה את תמיכתה הבלתי מסויגת בפעולה מיד לאחר התרחשותה. אין פירושו של דבר בהכרח כי "הזרוע הצבאית" אינה פועלת באורח עצמאי, אלא כי אם היא כפופה להכוונה פוליטית כלשהי, הרי שההכוונה מגיעה הישר מבחוץ.

אם כך, הדבר משקף נקודות מבט שונות ומכאן אינטרסים שונים של ה"פנים" וה"חוץ". מאז עלייתו לשלטון נאלץ חמאס "פנים" להתמודד עם דרישות לספק משהו לציבור הפלסטיני מעבר לסיפוק רגשי ברי-חלון. עד כה הוא לא היה מסוגל לספק דרישות אלה, ואין סיבה שיוכל לצפות לספק אותן כל עוד הוא מוכתם בתווית ה"טרוריסט" ונתון לחרם ישראלי ולעיצומים בינלאומיים כאלה ואחרים. הנהגת חמאס "חוץ" אינה נושאת בעול כזה ולכן יש לה פחות סיבות לדאגה בקשר להשלכות של השחרתה באופן דומה להשחרת חזבאללה – המנודה בקהילה הבינלאומית, בחלקים של העולם הערבי הסוני שהפלסטינים ימשיכו להשתייך אליו ואף במגזרים הלא-שיעיים של החברה הלבנונית.

הבדל שני נוגע לאספקלריה שבה משתקפים האירועים בלבנון בעיני ההנהגה הפוליטית של חמאס, ובמובן זה נקודות המבט מעזה ומדמשק נפגשות במידה

מסוימת. האתגר שמציב חזבאללה בפני ישראל העלה ללא ספק את מעמדו הפוליטי של חסן נסראללה בקרב הפלסטינים. הפגנות תמיכה התקיימו בערים פלסטיניות, דגל חזבאללה תופס מקום של כבוד ותמונות של נסראללה מוצגות בהיקף נרחב לצד (אם כי לא במקום) תמונותיהם של יאסר ערפאת ואחמד יאסין. במובן זה נסראללה מופיע ב-2006 כמנהיג הלא-פלסטיני הנושא את דגל "העניין הפלסטיני", בדומה לסדאם חוסיין ב-1990 ולג'מאל עבד אל-נאצר ב-1956 ושוב ב-1967. אולם מנהיגים פוליטיים פלסטינים השואפים בעצמם למעמד זה עשויים לצפות בהתפתחות זו במידה מסוימת של דו-ערכיות. בסופו של דבר, ניצחון של חזבאללה (איך שלא יוגדר) בעימות עם ישראל עלול להאפיל על חשיבותם האישית, ואילו תבוסתו, מייאשת ככל שתהיה, בכל זאת תשאיר אותם, במונחים כלליים, ובעיקר את ה"פנים", חופשיים להמשיך ולחתור לסדר היום המקומי שלהם.

נקודת מבט זו מצביעה על הבדל שלישי: ההשלכות של מעורבות בינלאומית והתערבות אפשרית. עד פרוץ המשבר הלבנוני התמקדה כל תשומת הלב העולמית, שלא הופנתה לעיראק, בהתקפות הישראליות על עזה. הנזק שנגרם לפלסטינים עורר כלפיהם אהדה הולכת וגוברת, ולא רק במדינות

ערביות אלא גם במדינות שממשלותיהן גילו הסתייגויות לגבי ההתקפה הפלסטינית בכרם שלום. תהליך זה עורר תקוות כי התערבותן תרסן את ישראל ואולי אף תעצור את המערכה הישראלית, בלי לכפות על הנהגת חמאס תנאים פוליטיים בלתי קבילים (כגון התחייבות להחזיר ללא תמורה את גלעד שליט ולאכוף הפסקת אש מוחלטת). תהליך זה אף העלה את האפשרות כי הפגנת מעורבות קונסטרקטיבית של ההנהגה הפוליטית המקומית של חמאס בסוגיית השבוי – שהיא אותה על רצון מסוים (אם לא על יכולת מוכחת) לקבל על עצמה – תסלול את הדרך להכרה בינלאומית רבה יותר של ממשלת חמאס כבן-שיח (וכמקבל סיוע בינלאומי) לגיטימי. תקוות אלה נגוזו, לפחות בטווח הקצר, עם פרוץ המשבר בגבולה הצפוני של ישראל, שמיקד את תשומת הלב העולמית בלבנון ואיפשר לישראל להמשיך בפעולותיה הצבאיות בעזה עם מגבלות מעטות ביותר. עם זאת, יש בהתערבות בינלאומית הבטחה גדולה הרבה יותר לחמאס מאשר לחזבאללה. לחזבאללה כמעט כל התערבות תהיה בלימה העלולה להפעיל דינאמיקה שלילית ביותר. יוצא מן הכלל אחד ויחיד יהיה הפסקת אש כפויה וללא תנאי המחזירה את הסטטוס קוו שלפני ההתקפה של ישראל, ותרחיש זה

נראה בלתי סביר לאור ההבנה לכאורה של הסוגיות שעל הפרק, אפילו בקרב ממשלות ערביות חשובות.

על אף הבדלים אלה (ובמובנים מסוימים דווקא בגללם) יש קשר חשוב אחד. לתוצאה של העימות בלבנון יהיו השלכות משמעותיות על עתידו של חמאס בפרט ושל יחסי הפלסטינים עם ישראל בכלל. אם שילוב כלשהו של פעולה צבאית ישראלית, מעורבות חיצונית ודינאמיקה לבנונית פנימית יביא להרס של האמון במה שחזבאללה מייצג, עשויות הרתעה ישראלית גדולה יותר ביחד עם היענות אזורית ובינלאומית לצרכים הפוליטיים של הפלסטינים לחזק העדפה של הפלסטינים, אם לא להחליף את חמאס, אזי לפחות לתמוך בשינוי דרכו. נסראללה וחזבאללה אכן יתקשו לצאת ללא פגע כלשהו מן המשבר עם ישראל, אולם על רקע האופן שבו הסוגיה נתפסת באזור, די להם לא לנחול תבוסה משפילה כדי שיוכלו לטעון לניצחון. אם זה יקרה – והסיכוי לכך נראה לא פחות, ואולי אף יותר, סביר מזה של החלופה – השיח וההיגיון של "התנגדות" יקבלו תאוצה נוספת, וכל טיעון לטובת מתינות או פרגמטיות על ידי חמאס יתקבל בחוסר אמון, בוודאי בעתיד הנראה לעין, והדחף ללכת בדרכי חזבאללה יקבל תוקף רב יותר.